

Konjunkturbarometer

For Sør- og Vestlandet

Publisert 7. januar 2016

Klimarevolusjon og industrisuksess i Tyssedal

Etter vel tre måneders arbeid og 500 millioner kroner i investeringer, kan den Tyssedal-Trysilum Ø-kve i Tyssedal starte opp igjen. Prosessindustrien i Østlandsregionen er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

92 prosent av produksjonen er nå produsert i Tyssedal.

Prosessindustrien i Tyssedal-Trysilum Ø-kve er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

Tyssedal-Trysilum Ø-kve

Etter vel tre måneders arbeid og 500 millioner kroner i investeringer, kan den Tyssedal-Trysilum Ø-kve i Tyssedal starte opp igjen. Prosessindustrien i Østlandsregionen er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

92 prosent av produksjonen er nå produsert i Tyssedal.

Prosessindustrien i Tyssedal-Trysilum Ø-kve er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

Etter vel tre måneders arbeid og 500 millioner kroner i investeringer, kan den Tyssedal-Trysilum Ø-kve i Tyssedal starte opp igjen. Prosessindustrien i Østlandsregionen er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

92 prosent av produksjonen er nå produsert i Tyssedal.

Prosessindustrien i Tyssedal-Trysilum Ø-kve er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

Etter vel tre måneders arbeid og 500 millioner kroner i investeringer, kan den Tyssedal-Trysilum Ø-kve i Tyssedal starte opp igjen. Prosessindustrien i Østlandsregionen er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

92 prosent av produksjonen er nå produsert i Tyssedal.

Prosessindustrien i Tyssedal-Trysilum Ø-kve er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

Etter vel tre måneders arbeid og 500 millioner kroner i investeringer, kan den Tyssedal-Trysilum Ø-kve i Tyssedal starte opp igjen. Prosessindustrien i Østlandsregionen er på vei tilbake. De siste årene har Tyssedal-Trysilum Ø-kve vært en av de mest produktive og miljøvennlige produksjonsanleggene i Norge.

KONJUNKTURBAROMETER for Sør- og Vestlandet

Januar 2016

« Mer krevende tider, men vi kommer styrket ut av det

KREVENDE HØST – STABILE UTSIKTER SIDE 10 • RINGVIRKNINGENE AV OLJENEDGANGEN BRER OM SEG, SIDE 14
HØYERE ARBEIDSLØSDIGHET SIDE 20 • FORSKJELLEN MELLOM FYLKENE REDUSERES SIDE 22 • BUNNEN ER IKKE NÅDD SIDE 24

*Vekst i verden nær
normalt og blir noe
høyere i 2016 enn
2015.*

« *USA har kommet godt tilbake og det går bedre i Europa – dette motvirker noe lavere vekst i Kina.*

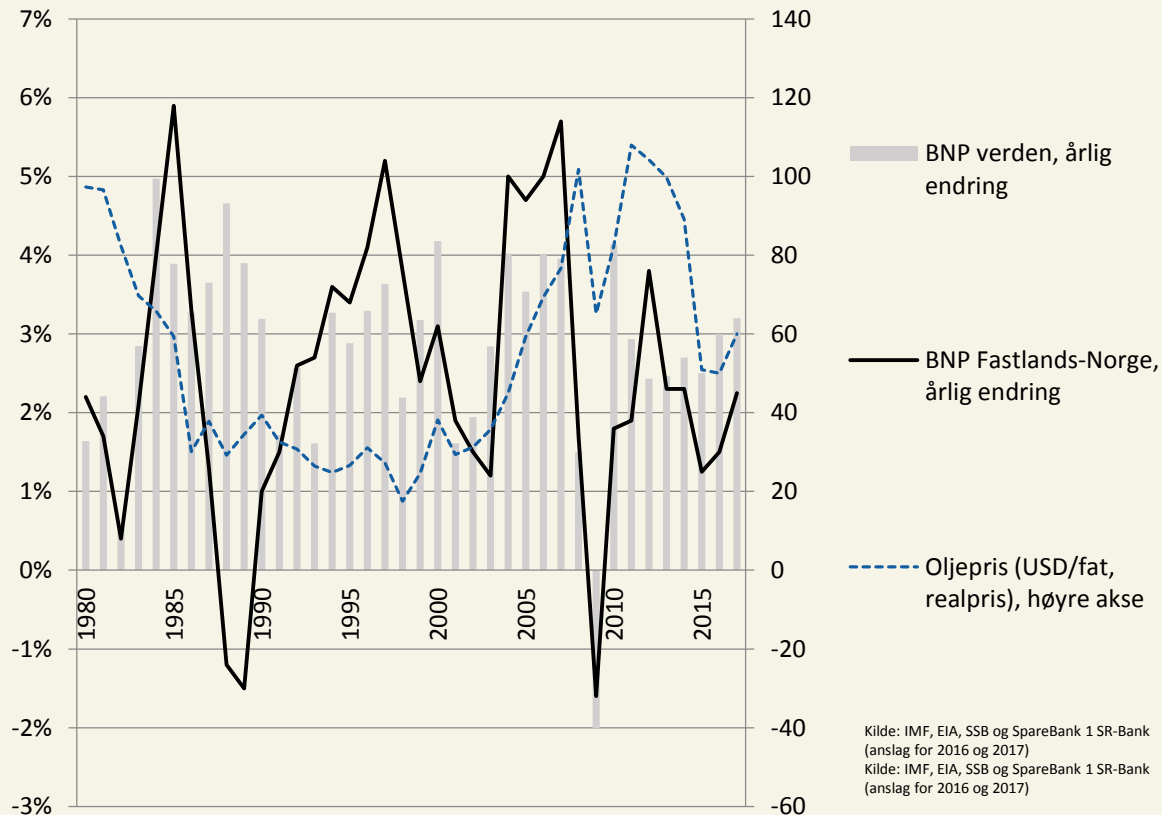

Oljeprisfallet i 2015 ble dypere og mer langvarig enn ventet - vi tror den skal noe opp, men ikke tilbake til gamle høyder.

Global økonomi viktig for norsk økonomi

...og (trolig) viktigere enn oljeprisen

Vi venter at veksten i verden blir høyere i 2016 enn 2015 – og det er bra for Norge

Bedriftsundersøkelsen i 5 punkter

1 Krevende høst – stabile utsikter

Mange bedrifter har merket oljenedgangen for alvor etter sommeren. Likevel er utsiktene fremover nokså stabile.

2 Ringvirkningene av oljenedgangen brer om seg

Flere sektorer merker nedgang. Særlig bygg og anlegg, og til dels varehandelen, har noe mer dempede utsikter til det kommende året. Industrien holder seg uendret på et dempet nivå, mens oljeservice ligger på et veldig lavt nivå. Øvrig industri er mer positiv til fremtiden.

3 Høyere arbeidsledighet

Den svake høsten har bidratt til at en del bedrifter kommer til å justere bemanningen noe ned neste år.

4 Forskjellen mellom fylkene reduseres

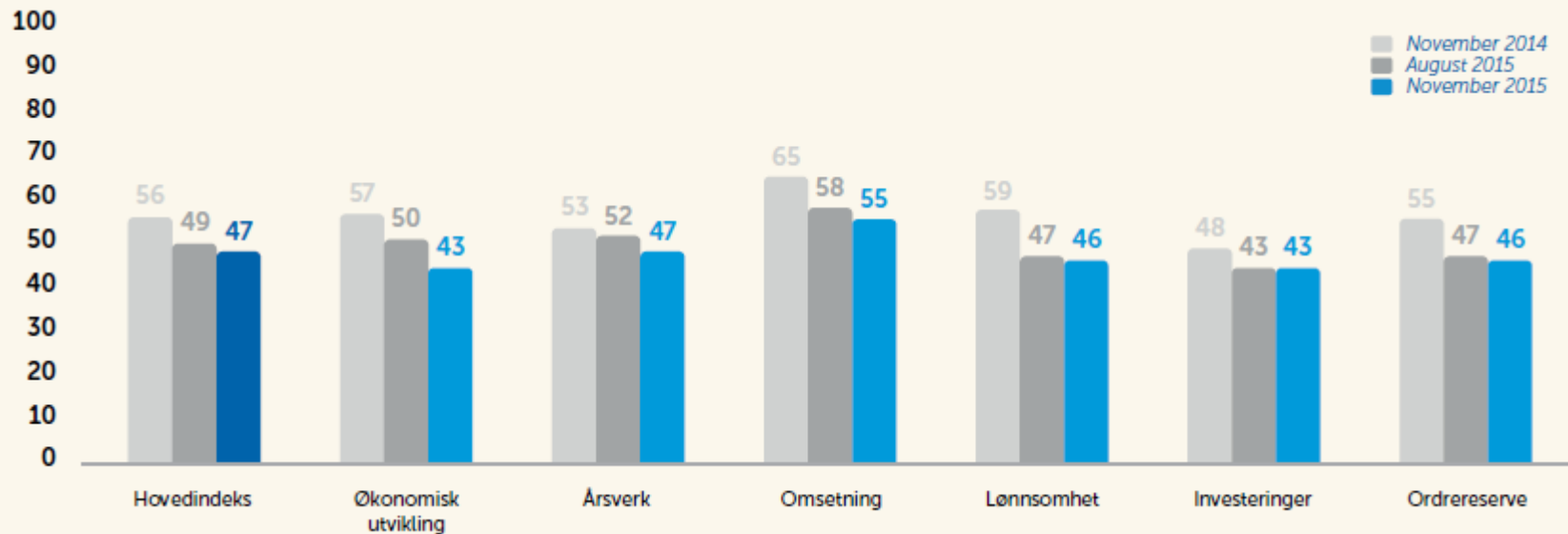
Agder og Hordaland, som er lavere enn forrige måling, venter nøytral utvikling. Rogaland ligger uendret på et lavt nivå med flere negative enn positive bedrifter.

5 Bunnen er ikke nådd

Bedriftene venter fortsatt nedgang i ordreserve, samt investeringer og lønnsomhet. Dette tilsier at det blir noe svakere før det snur. Etter hvert som de negative impulsene fra oljenedgangen avtar, vil nedgang avledes av oppgang. Vi tror bunnen nås innen 12 til 18 måneder.

Stemningen blant bedriftene

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

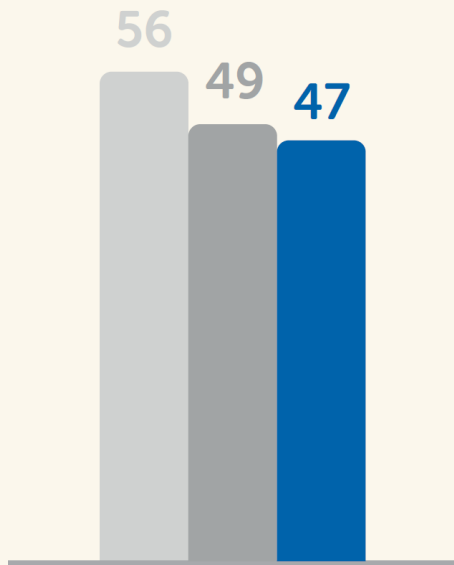

1

Stabile utsikter

Stemningen blant bedriftene

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

Hovedindeks

■ November 2014
■ August 2015
■ November 2015

Nå venter litt færre enn én av to bedrifter (47%) oppgang...

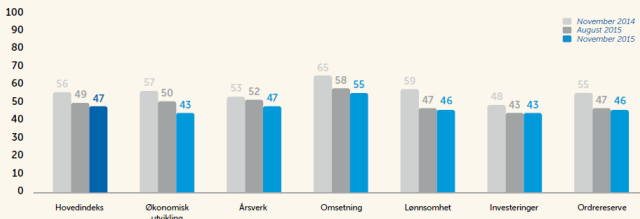
....som er nær uendret fra august (49%) og lavere enn i fjor.

1^a

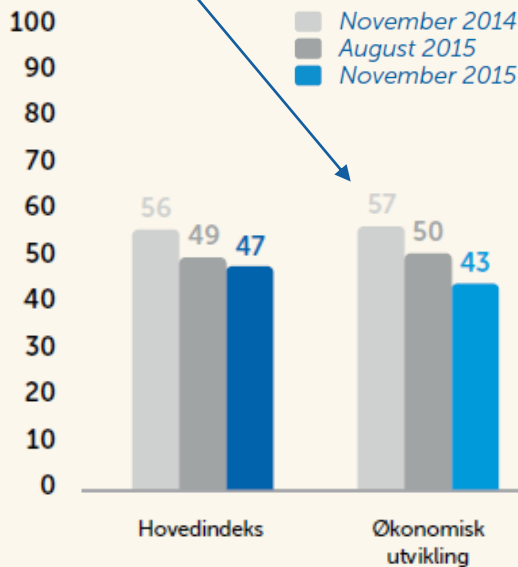
Stabile utsikter – men krevende høst

Bedriftene om utsiktene for egen virksomhet.

Samlet indeks og delindikatorer. Andelen (i prosent) bedrifter som venter oppgang. Resten venter nedgang.

Hovedindeksen beregnes på bakgrunn av seks delindikatorer: Bedriftenes syn på økonomisk utvikling i løpet av de siste 12 månedene, samt antall årsverk, omsetning, lønnsomhet, investeringer og ordreserve de kommende 12 månedene. Delindikatorerne regnes ut med følgende formel: (Andel forbedring*11 + (Andel ingen endring*0) + (Andel forverring*0)). Hovedindeksen er gjennomsnittet av delindikatorene. Lys grått er Q4 2014, mørk grått er Q3 2015, blått er Q4 2015.

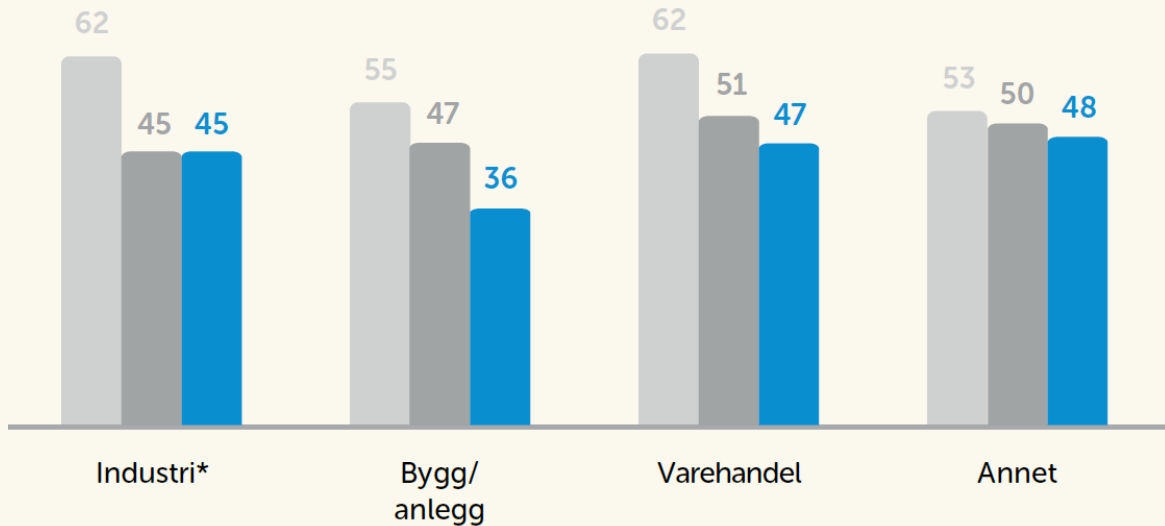

*Høsten har vært
krevende for
mange,...*

*... og dette
trekker ned
hoved-indeksen.*

2

Ringvirkninger av oljenedgangen til bygg og anlegg

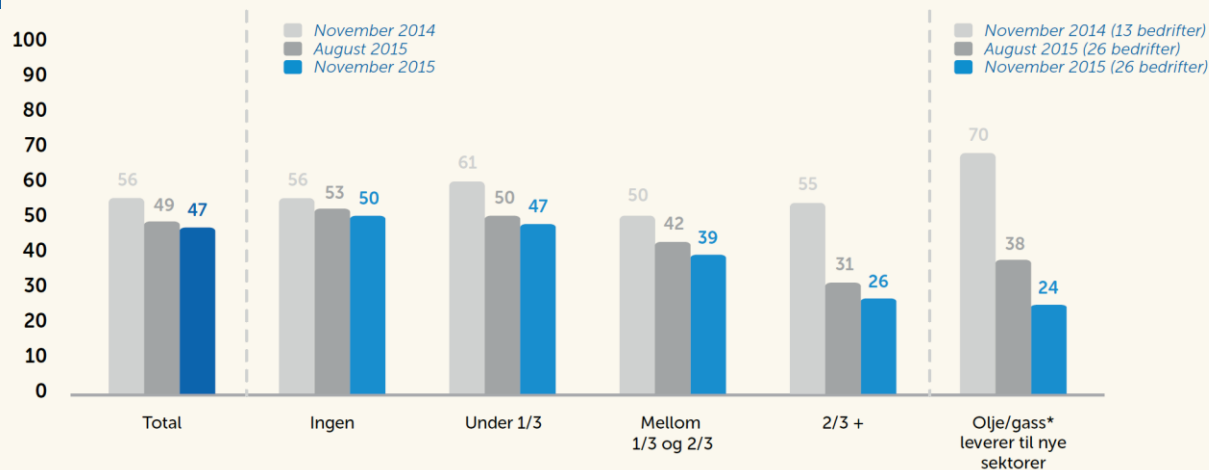
- Størst nedgang i bygg/anlegg
- Varehandel også noe lavere, men lav rente hjelper
- «Andre» klarer seg bedre/bra
- Interessant: uendret i industrien – den er veldig delt i olje vs annet

2^a

Oljenedgang for oljebedriftene

Stemningen blant bedriftene etter oljeeksponering

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

*-De med ingen/lav oljeeksponering klarer seg greit
-Oljebedriftene fortsetter ned,...
og mer krevende jo høyere oljeeksponeringen er,...
men ikke større fall enn andre siden august 2015.*

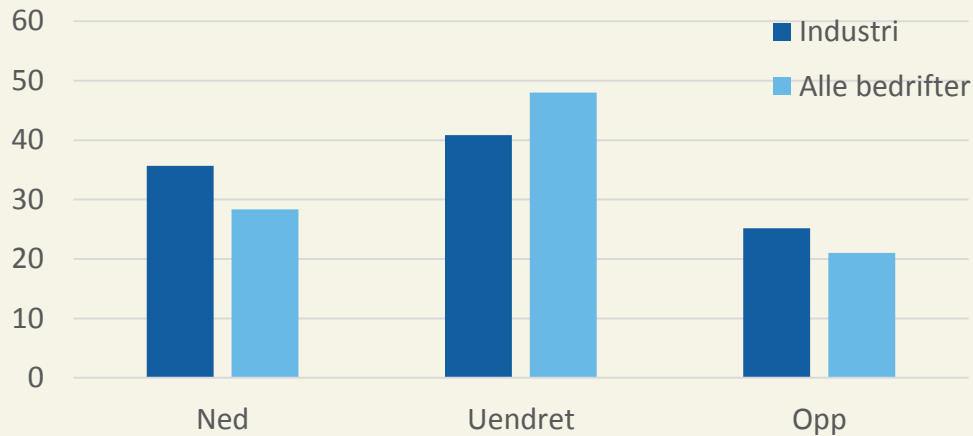
*Oljebedrifter som omstiller seg til nye sektorer og markeder

Industri utenom olje går ganske bra

Industrien er delt. Flere positive (og negative) vs snitt

Andel bedrifter (i %) I hver kategori.

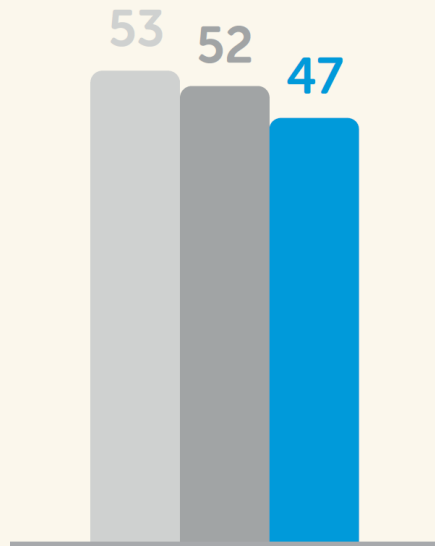
- Stor spredning blant industribedriftene
- Olje trekker ned, men andre går bra
- Grei markedsvekst ute og gunstig NOK er bra
- Fokus på eksport er økende

3

Noe høyere
arbeidsledighet

Stemningen blant bedriftene

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

Årsverk

■ November 2014
■ August 2015
■ November 2015

*Andelen positive ned fra 52
til 47%.*

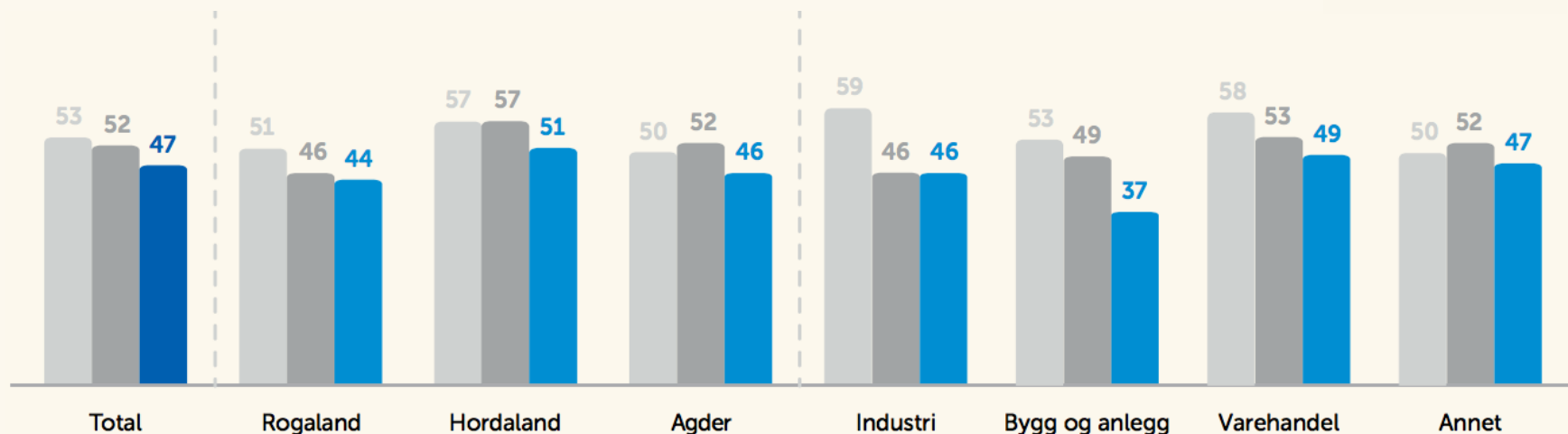
*Noe flere vil redusere
bemanning (21%)...*

enn øke (14%),...

*men flertallet (65%)
planlegger å holde stø kurs.*

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

■ November 2014
■ August 2015
■ November 2015

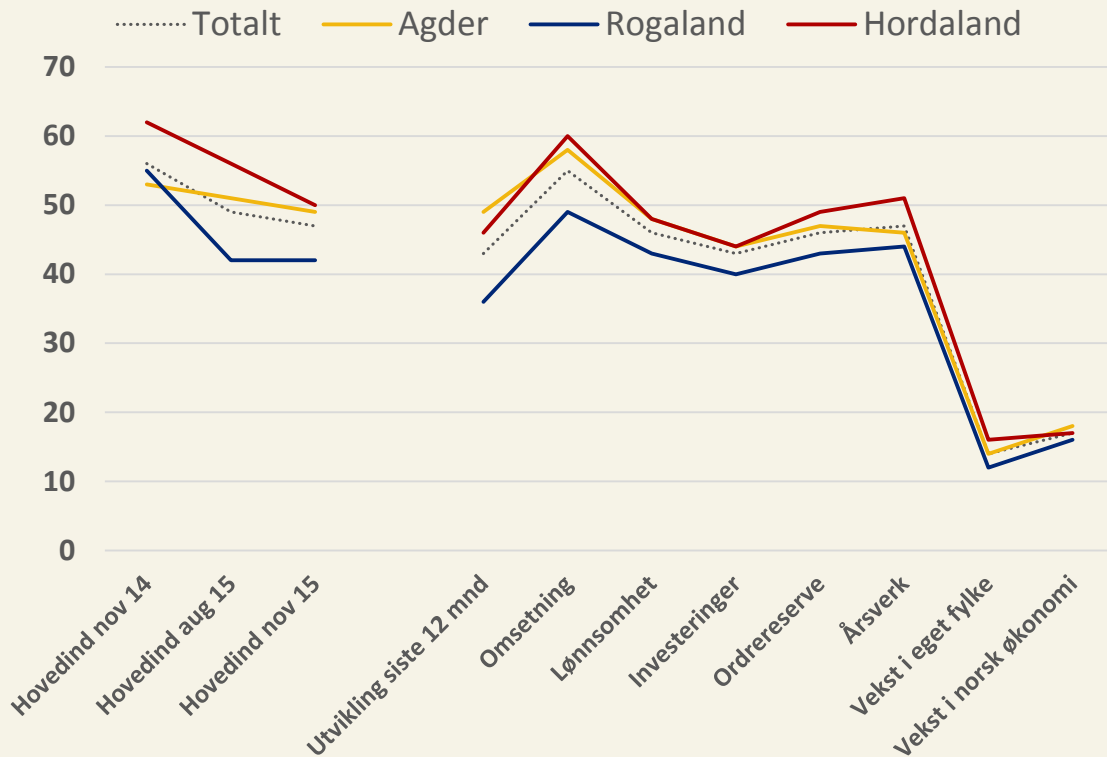
3_a

Bedriftenes Planer for antall Ansatte – svakt i bygg og anlegg, men ellers ikke så store variasjoner

4

Forskjellen mellom fylkene reduseres

Andel (%) som venter oppgang (vs nedgang)

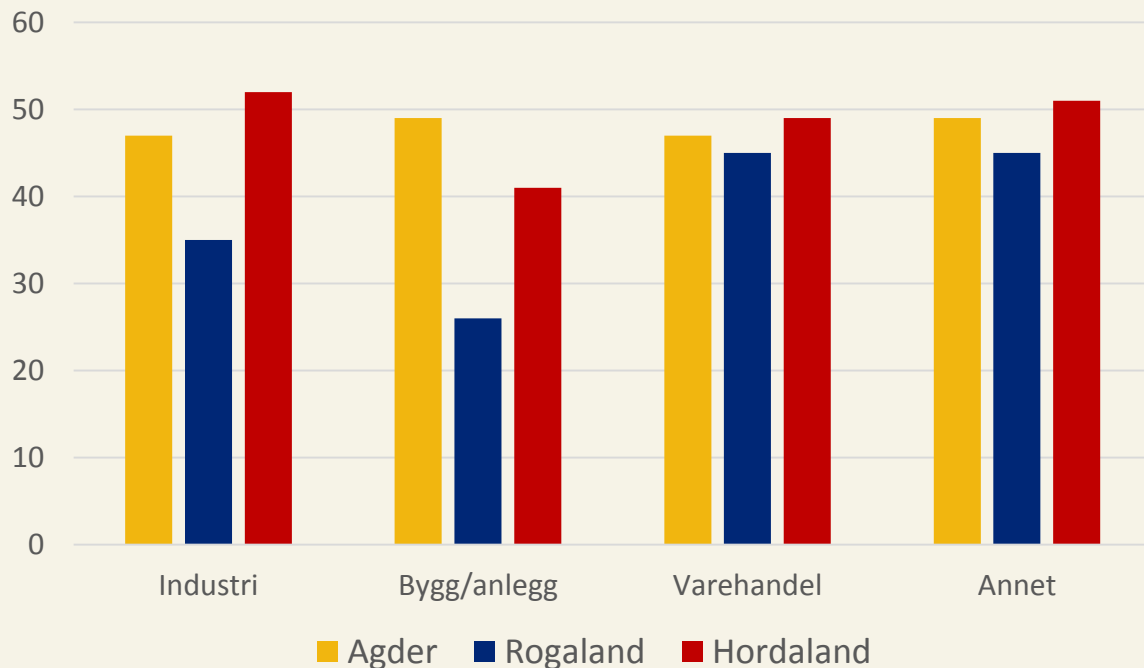

Nøytralt i Agder og Hordaland, uendret i Rogaland.
Agder mest stabilt

4^b

Fylkesvise forskjeller – mellom bransjer

Stemningen i de ulike bransjene. Fordelt på fylker. Andel positive bedrifter (resten er negative)

Agder mest stabilt mellom ulike bransjer

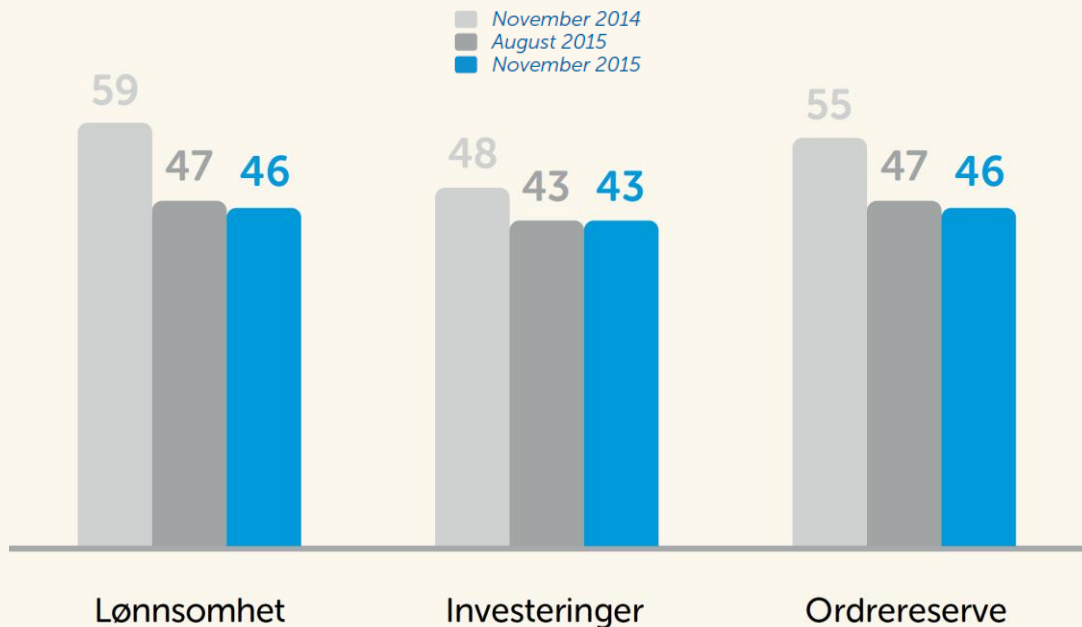
5

Bunnen er ikke nådd

Lønnsomhet, investeringer og ordresreserve under 50. Men ikke blitt særlig svakere siden sist

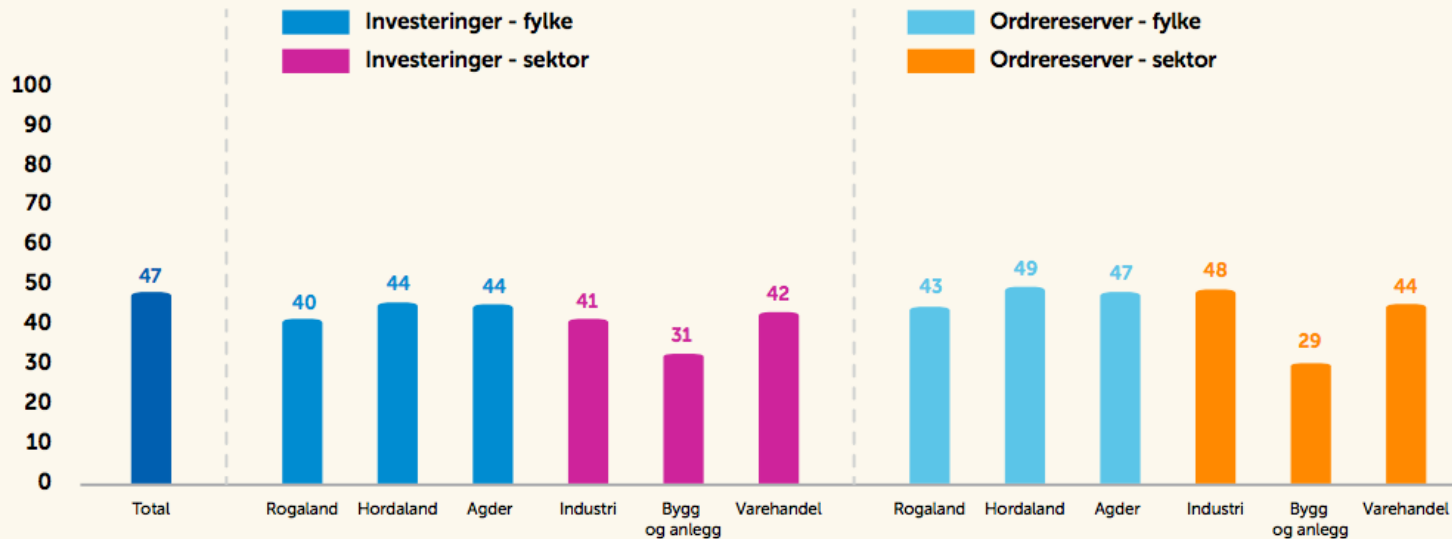
Stemningen blant bedriftene

Andel (i %) som venter oppgang (resten venter nedgang).

Fallende ordresreserve (under 50), samt investeringer, gir normalt lavere aktivitet.

Bedriftene om utsiktene for egen virksomhet, fordelt på investeringer og ordrereserver, inndelt i fylke og sektor. Andelen (i prosent) bedrifter som venter oppgang. Resten venter nedgang.

INVESTERINGER
OG ORDRERESERVER

	2014	Gj.snitt 2015	2016	2017	2018–20
Vekst i verdensøkonomi	3,4	3,1	3,4	3,3	3
USA	2,4	2,5	2,6	2,25	2
Eurosonen	0,9	1,5	1,6	1,25	1
Kina	7,3	6,75	6,25	6	5
Oljepris *	95	50	50	60	73
Norsk økonomi (BNP Fastlands-Norge)	2,2	1,25	1,5	2,25	2
Arbeidsledighet (NAV)	2,7	3,0	3,3	3,2	3,2
Sysselsetting	1,1	0,7	0,4	0,75	0,75
Oljeinvesteringer**	210'	-12,5	-15	-5	0
NOK/USD	7,4	8,0	8,5	8,0	7,5
NOK/EUR	9	8,95	9,25	8,75	8,5
5 års swaprente	1,4	1,5	1,25	1,75	2,0
Styrringsrente Norge	1,25	1,125	0,5	0,675	1,25
Regionen					
Arbeidsledighet Rogaland	2,2	3,4	4,75	4,25	3,5
Arbeidsledighet Hordaland	2,3	2,8	3,5	3,5	3,5
Arbeidsledighet Agder-fylkene	3,2	3,8	4,5	4,25	4,0
Sysselsetting Rogaland	1	-0,5	-0,5	0,5	0,5
Sysselsetting Hordaland	1	0	0	0,5	0,5
Sysselsetting Agder-fylkene	1	-0,7	-0,5	0,5	0,5
Boligpris Rogaland	0	0	-6	1	2
Boligpris Hordaland	4	9	5	4	2
Boligpris Agder-fylkene	0	5	2	2	2
Leiepris næringseiendom Rogaland		1 575 kr/m ²	-5	0	5
Leiepris næringseiendom Hordaland		2 000 kr/m ²	-5	0	4
Leiepris næringseiendom Agder-fylkene		1 450 kr/m ²	-2	0	1

VÅRE PROGNOSER

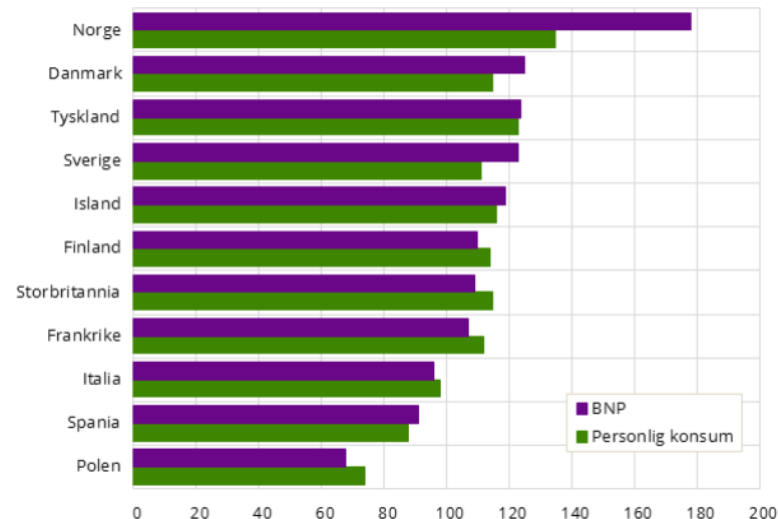
Oppsummert: Norge klarer seg fortsatt godt.

Olje trekker ned, men ok i verden, svak valutakurs, solide statsfinanser, lav rente, nokså lav arbeidsledighet hjelper godt

Norge er verdens beste land å bo i 12. år på rad

Figur 1. BNP per innbygger og personlig konsum per innbygger, prisenivåjustert. Utvalgte land. 2014. EU28=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

“Grønt og blått gull”

- Økt samarbeid på tvers av landegrenser
- Unngår for stor global oppvarming
- Global klimaavtale gir krav om reduserte utslipp
- God vekst både internasjonalt, særlig i framvoksende økonomier, og i Norge
- Grønn og fornybar energi skyter fart
- Norge satser massivt på grønn energi og andre framtidens (blå m fl) næringer
- Økt grad av utenlands kapital og eiere, særlig innen grønne og blå næringer
- Mindre økonomiske forskjeller i verden
- Energieffektivitet
- Flere får tilgang til strøm

RASK TEKNOLOGIUTVIKLING OG GLOBALISERING

“Teknologisk tigersprang”

- Massiv satsing på teknologi for å løse klimautfordringen
- Utslipp reduseres og lagres
- Globalisering
- Energieffektivitet
- Nye forretningsmodeller
- Delingsøkonomi
- Høy vekst i verdensøkonomien
- Høy vekst i regionen
- Lav arbeidsledighet
- Høy sysselsetting

Scenarier for regionens framtid

Where do we go
from here?

STRENGE KLIMA- OG UTSLIPPSKRAV

FÅ KONKRETE KLIMAKRAV

“Klimakaos”

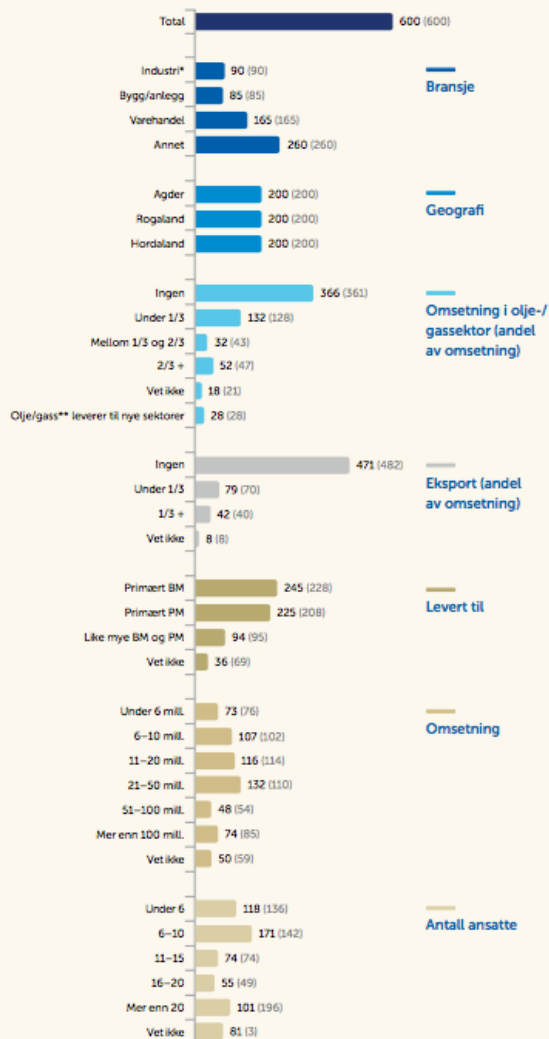
- Stopper driften av forurensende bedrifter
- Sterke begrensninger i markedet
- Hurtig overgang fra fossil til fornybar blir smertefull
- Lav etterspørsel etter fossile brenslers
- Fokus på alternativ energi, men tar tid
- Energimangel
- Økende uenighet om fordeling av klimakostnader
- Lav økonomisk vekst i regionen
- Markert oppgang i arbeidsledighet

TREG TEKNOLOGI OG MER KONFLIKTER

“Konfliktene kommer”

- Redusert globalt samarbeid og handel
- Økt spenning og flere konflikter
- Handelskriger
- Hard kamp om knappe ressurser fortsetter:
Vann, mat og energi
- Spenning i gamle allianser
- Nye allianser dannes
- Lav vekst i verdensøkonomien
- Økt innvandringspågang
- Økte økonomiske forskjeller i verden
- Lav økonomisk vekst i regionen
- Høy arbeidsledighet

Respondentene

Respondentene

600 bedrifter har vurdert utsiktene for de viktigste drivkreftene de kommende 12 månedene samt vurdert utviklingen siste 12 måneder.

Resultatene blir gjengitt som en såkalt diffusjonsindeks der 50 er nøytralt nivå. Indeksen er andelen (i prosent) positive bedrifter. Resten er negative. Bedriftene er spurt om utviklingen fremover blir bedre, lavere eller uendret. Deretter blir halvparten av de som svarer uendret lagt til de som har svart bedre. Slik får man andelen positive bedrifter. Dersom det er flere positive enn negative svar, blir indeksen høyere enn 50. Dersom det er flere negative enn positive svar, blir indeksen lavere enn 50. Indeksen har tyngdepunkt mot 50. Dette innebærer at det skal mer for å løfte og senke indeksen jo lenger man er fra 50.

Følgende seks indikatorer vektet likt til en hovedindeks:

1. Antall årsverk
2. Omsetning
3. Lønnsomhet
4. Investeringer
5. Ordreserver
6. Generell økonomisk utvikling de siste 12 månedene

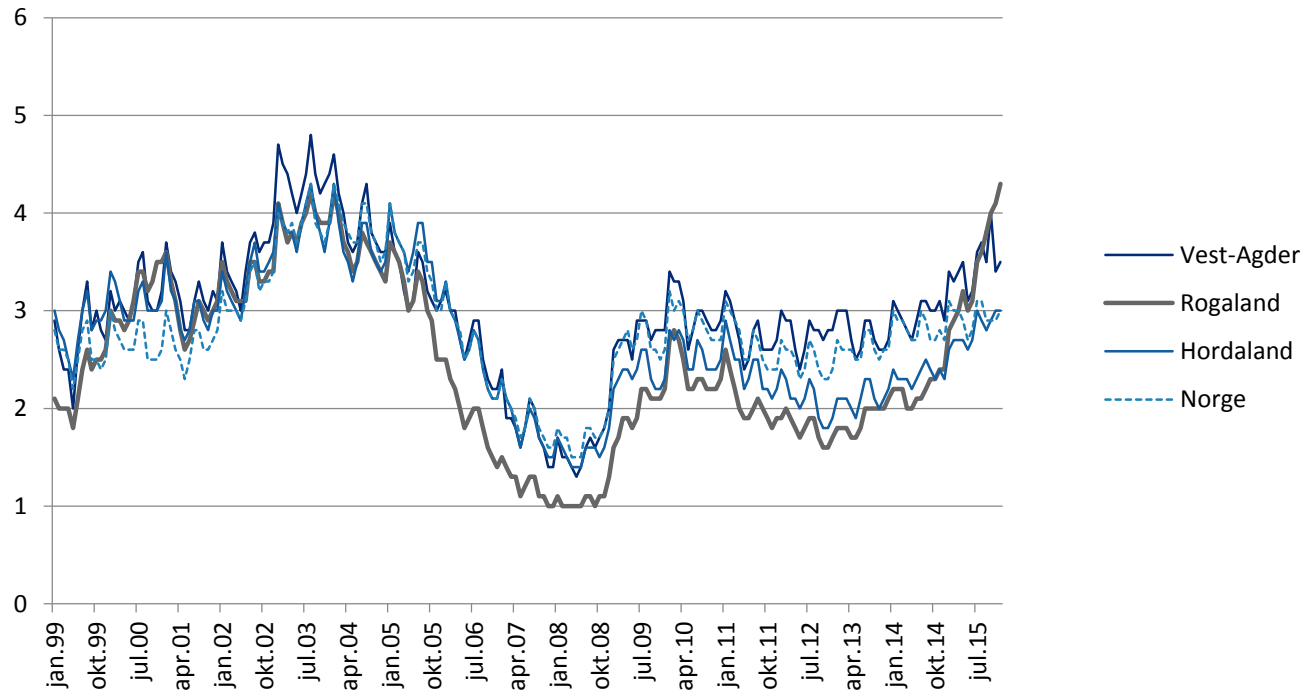
Undersøkelsen er gjennomført i samarbeid med TNS Gallup.

VEDLEGG

ARBEIDSLEDIGHETEN HAR ØKT, MEN FORTSATT MODERAT NIVÅ

ROGALAND ER NOE HØYERE ENN LANDSGJENNOMSNI TTET

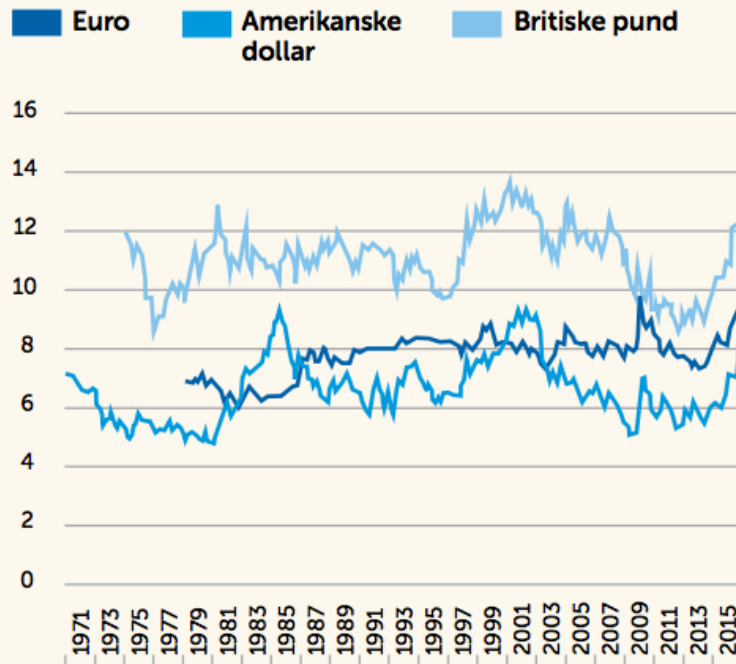
Registrerte arbeidsledige (prosent)

Kilde: NAV

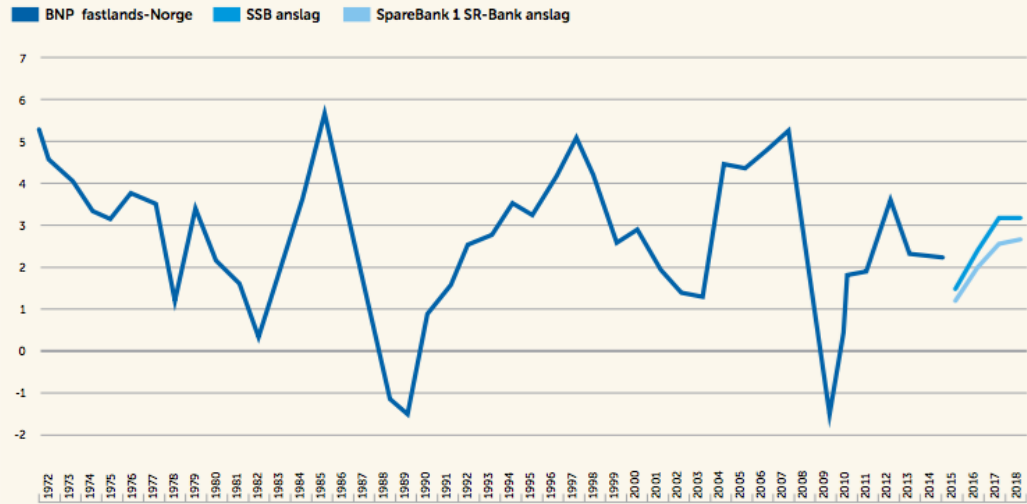
Valutakurser

Valutakurser. Målt mot norske kroner

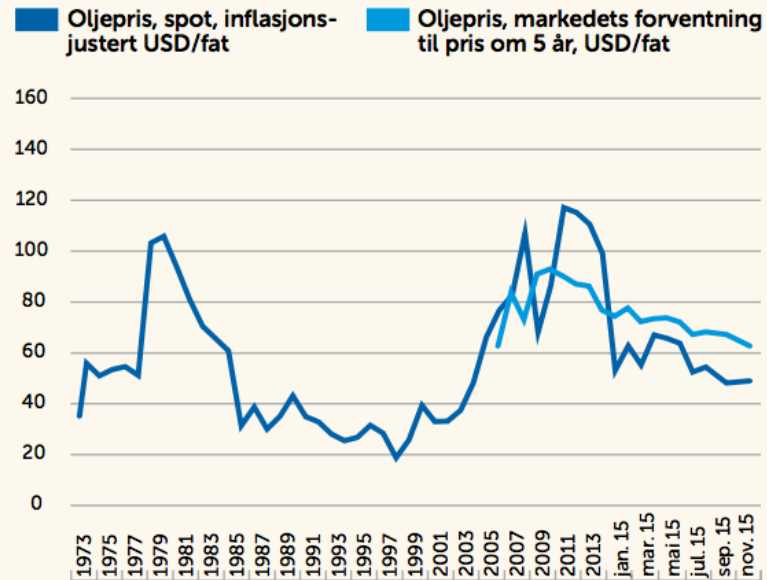

Norsk økonomi

Norsk økonomi. Årlig endring i BNP i fastlands-Norge

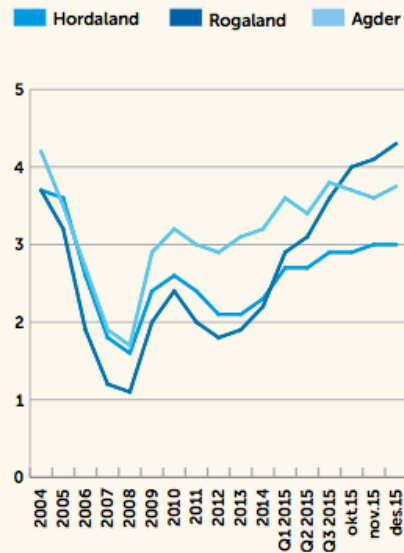

Oljepris

Arbeidsledighet

Arbeidsledighet. Registrerte ledige iht. NAV.

Arbeidsledighet

Rogaland

	4. kv. 2014	1. kv. 2015	2. kv. 2015	3. kv. 2015	4. kv. 2015
Arbeidsledighet (%)	2,3	2,9	3,1	3,6	4,1
Arbeidsledige (antall)	5859	7391	7895	9297	10587
Sysselsatte (antall)	246.000	244.000	246.000	247.000	-
Nedbemanning (varslet til NAV)	2305	2285	4051	3370	-
Avvik: nedbemanning - nye arbeidsledige	2027	753	3546	1968	-

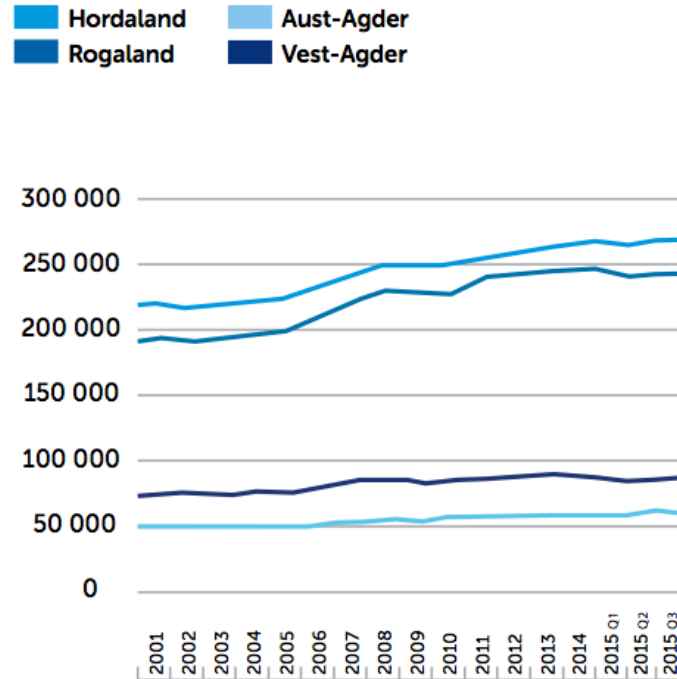
Hordaland

	4. kv. 2014	1. kv. 2015	2. kv. 2015	3. kv. 2015	4. kv. 2015
Arbeidsledighet (%)	2,3	2,7	2,7	2,9	3,0
Arbeidsledige (antall)	6150	7176	7208	8045	8208
Sysselsatte (antall)	267.000	265.000	269.000	270.000	-
Nedbemanning (varslet til NAV)	894	2110	1133	1206	-
Avvik: nedbemanning - nye arbeidsledige	1296	1084	1101	369	-

Agder

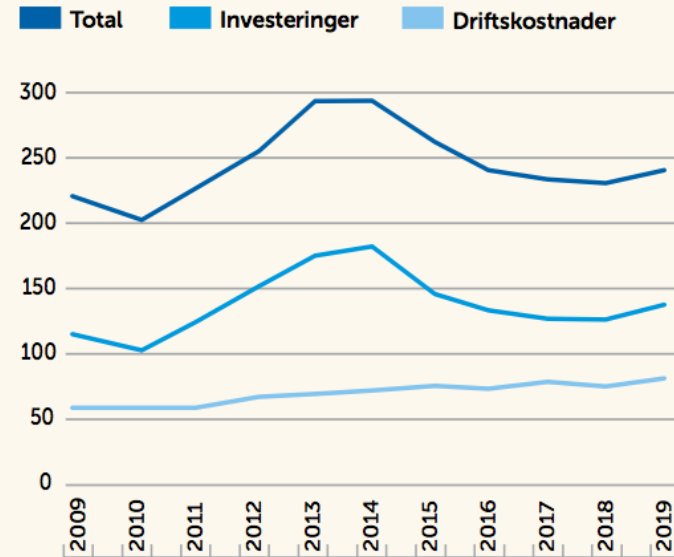
	4. kv. 2014	1. kv. 2015	2. kv. 2015	3. kv. 2015	4. kv. 2015
Arbeidsledighet (%)	3,0	3,5	3,3	3,8	3,6
Arbeidsledige (antall)	4543	5241	4968	5603	5449
Sysselsatte (antall)	144.000	140 000	143 000	141 000	-
Nedbemanning (varslet til NAV)	280	902	601	2440	-
Avvik: nedbemanning - nye arbeidsledige	550	205	874	1805	-

Antall sysselsatte etter bosted

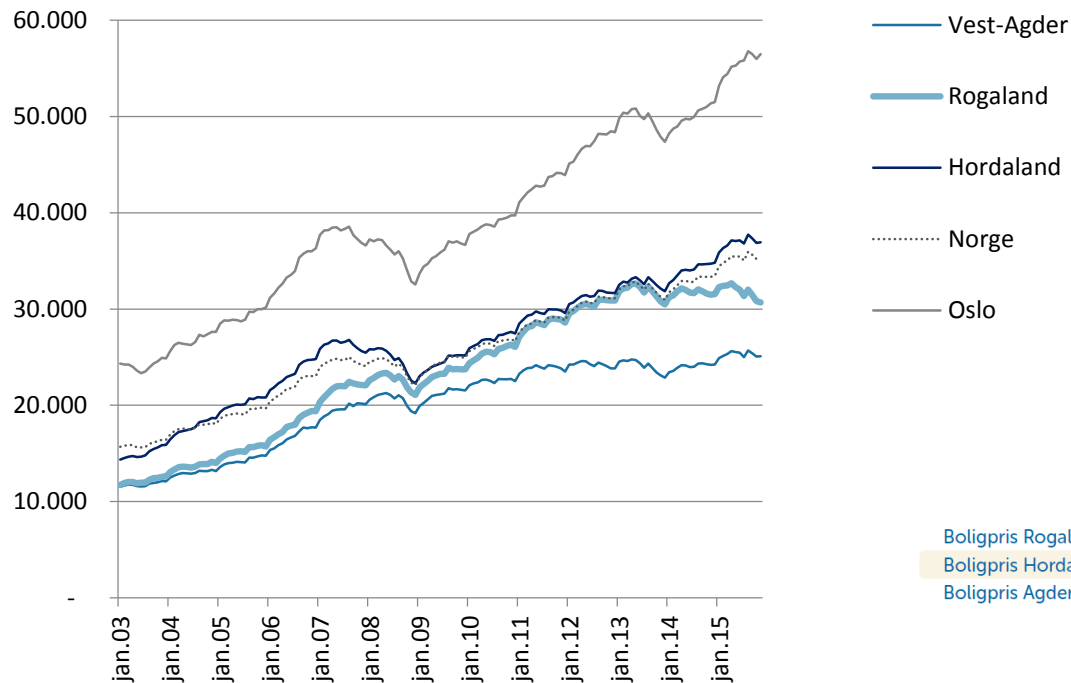
Oljeinvesteringer

Oljeinvesteringer, mrd kroner (inflasjonsjustert)

Boligprisene i Rogaland har flatet ut siste 3 årene

Boligpriser per kvm, gjennomsnitt alle boliger

Kilde: Finn.no, Eiendom Norge og Eiendomsverdi

Våre prognoser

	2014	Gj.snitt 2015	2016	2017	2018–20
Boligpris Rogaland	0	0	-6	1	2
Boligpris Hordaland	4	9	5	4	2
Boligpris Agder-fylkene	0	5	2	2	2